

KUML

1959

KUML

ÅRBOG FOR JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

1959

With Summaries in English
Mit deutschen Zusammenfassungen

JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

SATTE DETTE KUML

FOR

GUDMUND HATT

på 75-årsdagen 31. oktober 1959

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS

1959

Forside:

Udsnit af træportal fra Hylestad kirke, Setesdal, Norge.

Redaktion:

P. V. G L O B

Copyright 1959

by

Jysk Arkæologisk Selskab

Printed in Denmark

by

Aarhus Stiftsbogtrykkerie A/S

Clichéer:

Hammerschmidt - Århus

F. Hendriksens Reproduktionsatelier - København

INDHOLD

<i>Johannes Brøndsted</i> : Gudmund Hatt	7
<i>C. G. Feilberg</i> : Gudmund Hatt	9
<i>Niels Thomsen</i> : Hus og kælder i romersk jernalder	13
<i>C. J. Becker</i> : Lergryder	28
<i>Oscar Marseen</i> : Lindholm Høje	53
<i>P. V. Glob</i> : Avlsten	69
<i>Olaf Aastrup</i> : Sydhøjen	84
<i>Hans Helbæk</i> : Træk af høravlens historie	120
<i>Axel Steensberg</i> : En skvatmølle i Ljørring	130
<i>Werner Jacobsen</i> : Nepalesiske bloktryk	146
<i>Holger Rasmussen</i> : Brødbagning i Syditalien	166
<i>Klaus Ferdinand</i> : Ris	195
<i>P. V. Glob</i> : Arkæologiske undersøgelser i fire arabiske stater	233
Jysk Arkæologisk Selskab	240
Bibliografi over arkæologiske og kulturgeografiske skrifter m. fl. af Gudmund Hatt	241

CONTENTS

<i>Johannes Brøndsted</i> : Gudmund Hatt	8
<i>C. G. Feilberg</i> : Gudmund Hatt	11
<i>Niels Thomsen</i> : Cellar and House in the Roman Iron Age	25
<i>C. J. Becker</i> : Eisenzeitliche Tontöpfe mit Innenhenkeln oder »Schwalbennesthenkeln«	48
<i>Oscar Marseen</i> : Lindholm Høje	66
<i>P. V. Glob</i> : Forge-stones—New Types from the Danish Iron Age	80
<i>Olaf Aastrup</i> : The South Mound at Jelling	100
<i>Hans Helbaek</i> : Notes on the Evolution and History of Linum	103
<i>Axel Steensberg</i> : A Horizontal Mill at Ljørring, Jutland	142
<i>Werner Jacobsen</i> : Nepalese Woodcuts	161
<i>Holger Rasmussen</i> : The Baking of Bread in Southern Italy	187
<i>Klaus Ferdinand</i> : Rice — Aspects of Cultivation and Treatment in East Afghanistan	222
<i>P. V. Glob</i> : Archeological Investigations in Four Arab States	238
Bibliography of Archeological and Cultural Geographical Papers by Gudmund Hatt	241

Fig. 1. Der arbejdes på Sjælborg-pladsen.
Work in progress on the Sjælborg site.

HUS OG KÆLDER I ROMERSK JERNALDER

Af NIELS THOMSEN

I efteråret 1954 dukkede atter en jernalders hustomt frem af Vestjyllands jord. Det var i og for sig ikke noget sensationelt, hustomter var set før, men det, pludseligt at stå overfor en nyvendt plovfure med den lange stribe af ildsvedne sten, trækul, rødbrændt jord og lerkarskår, der røbode resterne af et nedbrændt hus, kunne vel få hjertet til at hamre i livet på enhver nok så hærdet arkæolog.

Fundet blev gjort i et brandbælte i Sjælborg plantage ca. 12 kilometer nord-vest for Esbjerg, og godt en kilometer fra vestkysten af Ho bugt. En flygtig undersøgelse af terrænet viste, at der var spor af adskillige hustomter i den af Esbjerg kommune ejede plantage og i gårdejer Hans Knudsens marker¹).

Af Esbjerg Museum blev en undersøgelse sat igang af bopladsresterne i brandbæltet. Disse viste sig at være stærkt ødelagte ved dybpløjning, men der konstateredes dog med sikkerhed et hus af sædvanlig jernalders type, ca. 16 m langt, øst-vest orienteret som skik var, med beboelse i vestenden og stald mod øst. Husets bredde kunne ikke præcist påvises, idet dets sydlige trediedel var beplan-

tet. Stort set var der ikke andet bevaret af huset end den traditionelle dobbelte stolperække, der har båret husets tagkonstruktion, et velbevaret ildsted, en skubbekværn samt sparsomme keramikrester, der dog var tilstrækkelige til at datere fundet små to tusind år tilbage, til ældre romersk jernalder.

Gravingens hus II gav ulige bedre resultater. Så gode og mangfoldige var de, at det ikke gik an at fortsætte på amatørbasis, der måtte faglig assistance til. Allerede den betragtelige mængde lerkarskår, der var samlet op i plovfurterne inden undersøgelsen rigtigt gik i gang lod ane, at en gravning her kunne lønne sig.

Denne gik i første omgang blot ud på at redde beboelsens keramik, idet muligheden for en egentlig, til bunds gående udgravning i det dyrkede område på det tidspunkt var usikker. Først da et fint ildsted var blotlagt, og derefter en brolægning i husets østlige del, stod det klart, at hustomten havde mere end almindelig interesse, og at en gravning af en ganske anden karakter måtte til.

Ved Forhistorisk Museums mellemkomst overtog stud. mag. Peder Mortensen i 3 perioder i sommeren og efteråret 1956 og sommeren 1957 ledelsen af arbejdet, mens Esbjerg kommune stillede erhvervshemmede arbejdere til rådighed. At Sjælborg-gravningen blev afsluttet med så fine resultater skyldes naturligvis først og fremmest, at mulighederne var til stede under pløjejorden og plantagens træ-rødder, men også Peder Mortensens indsats, og vel især hans evne til samarbejde med den brogede flok amatører, som i 3 år befolkede bopladsen.

Blandt andre medarbejdere bør nævnes maleren Oscar Harder, hvis hjem i Sjælborg i 3 år var samlingsstedet, hvor gravere og tilrejsende arkæologer fandt hen, og hvor kaffemøllen evigt snurrede. Desuden deltog kriminaloverbetjentene A. M. Kristensen og Poul Nordahl Jensen, maler Hans Damgaard, gymnasie-eleverne Rud. Werborg og Jørn Street-Jensen samt stud. mag. Hans Jørgen Madsen, Århus. En positiv støtte for arbejdet var plantør C. C. Thomsens store hjælpsomhed, mens arkæologerne huserede i hans domæne. Gravingens anspændte økonomi blev i høj grad ændret til det bedre ved hjælp af et tilskud på 1000 kr. fra Sydvestjysk Samfund og en ekstraordinær bevilling fra Esbjerg Museum på 500 kr.

Den landsby, der omkring et hundredår efter vor tidsregnings begyndelse er brændt ned, forladt og glemt, har ligget lunt i læ for vestenvinden på en sydøst-skråning bag det høje bakkedrag, der har været den oprindelige kystlinie mod Vesterhavet på et tidspunkt, da halvøen Skallingen endnu ikke var opstået. Hvor stor landsbyen har været ved vi ikke. Der er sikre spor af 7 huse, men der er nok flere. Fire af dem blev udgravet, men interessen samlede sig unægtelig om det førnævnte hus II med en brolagt stald.

Da tomten lå færdigudgravet, viste den sig stort set som et traditionelt jernalderhus, omend usædvanligt langt. Den dobbelte række dybe huller inde i huset, der markerer de tagbærende stolper, ialt 2×11 , fortæller, at huset har været

Fig. 2. Plan af hus med kælder ved Sjælborg.
Plan of house with cellar at Sjælborg.

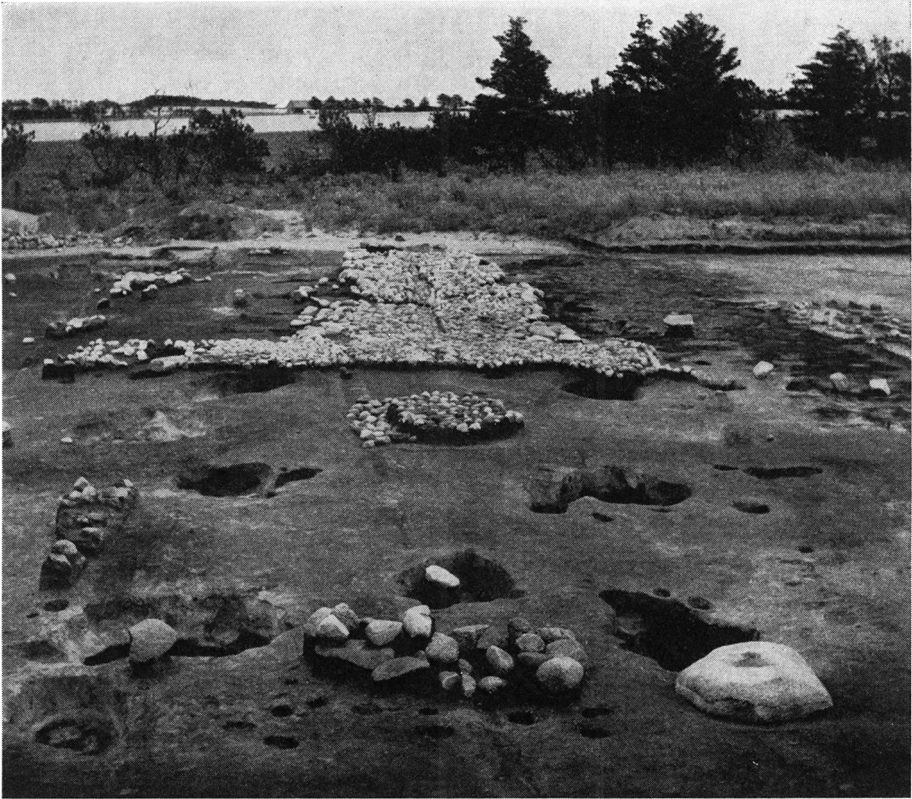

Fig. 3. Hus II set fra vest.
House II viewed from west.

ca. 21 meter langt, idet det dog må bemærkes, at udformningen af den østlige gavl ikke helt kunne bestemmes, men herom senere (fig. 2 og 3).

Husets udvendige vægge har bestået af lodrette rafter med risfletning og lerklining. De huller der er fremkommet ved, at rafterne er nedrammede i jorden, bemærkedes i tilstrækkeligt tal til ret sikkert at angive husets ydre grænser, mens rester af de ved branden væltede lervægge lå, tildels som let, porøst lerslagge med indtryk af rafter og fletværk, især ved husets nordside.

Husets bredde varierede en del. Omkring dørpartiet var den ca. 5 meter, mens der ved begge gavlene næppe har været stort over 3 meter fra væg til væg. Det kan ikke nægtes, at langvæggens svagt buede form leder tanken hen på huse af »Trælleborgtypen«. Selv om det kunne være fristende, er det nok bedst ikke at drage sammenligninger, da der er et lille årtusinde mellem Sjælborg og Trælleborg. Så selv om Olfert Voss i det jyske Trælborg i Verst ved Kolding har fundet de buede vægge i et hus, der kan dateres 400–600 e. K., og dermed påvist, at formen ikke alene hører vikingetiden til²⁾, er det rimeligst foreløbig at anse Sjælborg-husets vægform som værende bestemt af særlige forhold. Jernalderhuse kunne tit være gevaldig skæve.

Der har været 2 indgange overfor hinanden. Den ca. 130 cm brede brolagte gang – forstue om man vil – på tværs af huset (fig. 3) og stolpehullerne omkring dørpartiet både mod syd og nord viser, at der må have været bislaglignende udbygninger fra husvæggen og tagværket. Deres opbygning og indflydelse på tagkonstruktionen kan der kun gisnes om, ligesom det er usikkert, om dørene – som der iøvrigt ikke var spor af i brandlaget – har været placeret mellem de ydre stolpepar, eller om de har været hængt på stolperne omtrent i linie med husvæggene.

Stolpehuller langs brolægningens vestlige kant viser, at beboelsesrummet har været skilt fra stalden med en væg, uden at der dog kan siges noget om dens konstruktion eller om, hvor den nødvendige døråbning har været.

Brolagte stalde i ældre jernalders huse er en sydvestjysk foreteelse, der foreløbig kun kendes fra 4 fund i egnen omkring Esbjerg: Kjærø, Vognsbøl, Boldesager og nu Sjølborg³). Af disse er den sidste langt den bedst bevarede (fig. 5). Nutids pløjning har kun rørt brolægningen uvæsentligt, og stort set ligger den i dag som den lå før brandkatastrofen ramte landsbyen. Ganske morsomt er der i den detaljer, der viser slægtskabet med de 3 hidtil fundne stalde. Det er, som om de forskelle i staldgulvets udformning, der skiller disse, er samlede under et tag i Sjølborg-huset.

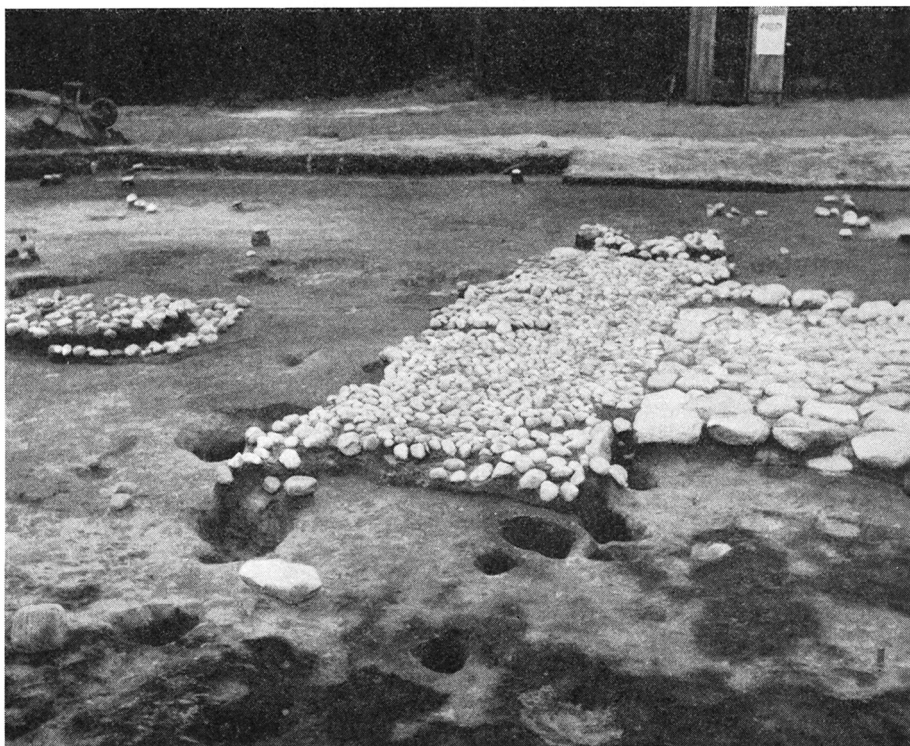

Fig. 4. Indgangsbrolægningen og staldens vestlige parti, set fra syd.
Cobbled paving at entrance, and western end of stock quarters, viewed from south.

Indgangspartiet med den fine stenpikning kendes fra Kjærsing-huset, mens den mangler i Boldesager, hvor den egentlige staldbrolægning med den forsænkede gødningsrende – grebningen – begynder ved skillevæggen mellem stald og beboelse. Grebningen er et fællestræk for alle fire huse, selv om den i Vognsbøl blot var en stenfri rende. I Boldesager og Sjølborg har den et fald mod staldens midte til et område med åben, uregelmæssig brolægning, et sted hvor ajlen kunne løbe til og sive ned i jorden. I Boldesager, men ikke i Sjølborg, var under stene på det laveste sted en askefyldt nedgravning, og også i Vognsbøl påvistes et par gruber med aske i stalden. Det kan være tilfældige huller, ældre end husene, men den mulighed, at askens opgave har været at absorbere ajlen, der ellers har evne til at sammenkitte undergrundens sand til en fast masse, der er uigennemtrængelig for fugt, kan ikke afvises. Endnu op til vor tid strøedes af den grund aske ud i grebningen⁴).

Mens brolægningen i Boldesager var lagt helt ud til husets ydervægge, var den i Sjølborg – og i Vognsbøl – afsluttet ved de tagbærende stolperækker ca. en meter fra væggene, således at kreaturerne måtte stå med forbenene i løs jord eller måske i pålagte, udskiftelige græstørv.

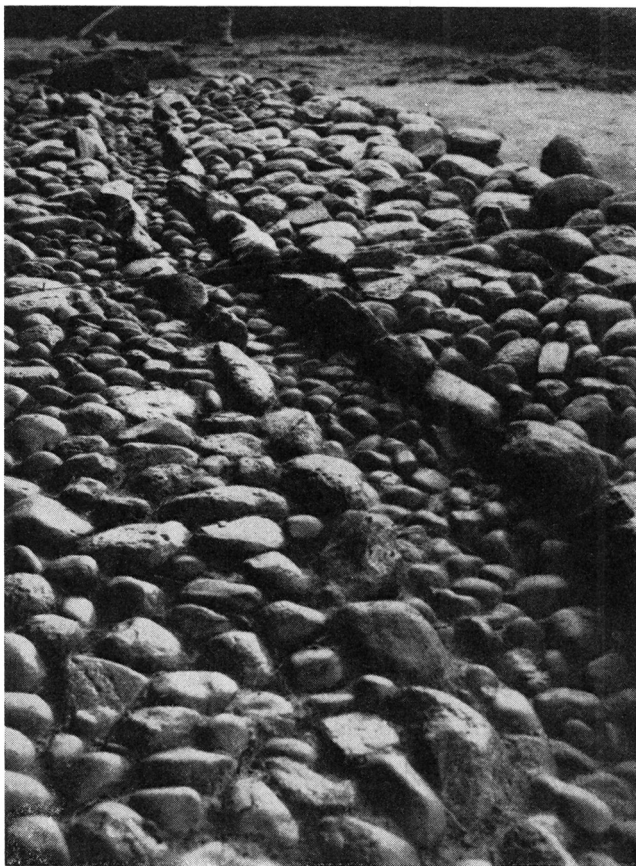

Fig. 5. Staldbrolægningen med den forsænkede grebning, set fra vest.

Cobbled paving in stock quarters, with sunk gutter, viewed from west.

Fig. 6. Staldbrolægningens østende, set fra nord. De mørke tegninger i forgrunden er rester af båskeerummene.

Cobbled paving in east end of stock quarters, viewed from north. Dark areas in foreground are remains of stall partitions.

Stalden var godt 9 meter lang, og dermed et par meter mindre end den i Boldesager, men de 2×6 båse der var spor af, har alligevel, omend med nogen trængsel, kunnet huse en snes kreaturer.

Hullerne med de forkullede spor af tagstolperne markerede båsenes bredde, de fleste var omkring 140 cm. Fra disse ud til væggene viste gravede render, nu fyldte med aske og sorte plankerester, at alle båse havde solide skillevægge (fig. 6), som ikke uden videre lod sig skubbe, idet renderne har været 40–70 cm dybe. Skillevæggene fandtes også i Boldesager, og selv om de ikke er ukendte i andre af jernalderens huse, er det vist mere end sjældent at de fremtræder så sikkert som her.

Alt i alt en stald, som såvel graverne som jernalderbonden nok kunne være bekendt at vise frem. Der er ingen tvivl om dens arkæologiske værdi, problemerne kommer først, når sammenligningsmaterialet skal findes frem. Siden det sidst var på bordet i 1953 er der intet sket. Det er stadigvæk både dateringsmæssigt og geografisk snævert knyttet til ældre romersk jernalder og til et lille sydvestjysk område. Man skal frem til middelalderlige islandske gårde og til nordbobygderne i Grønland for atter at finde stalde med stenbro og grebning⁵).

Husets østlige 3 meter bestod af et rum, hvis anvendelse der ikke kan siges noget sikkert om. Det kan være et opbevaringssted for foder, idet der tilsyne-

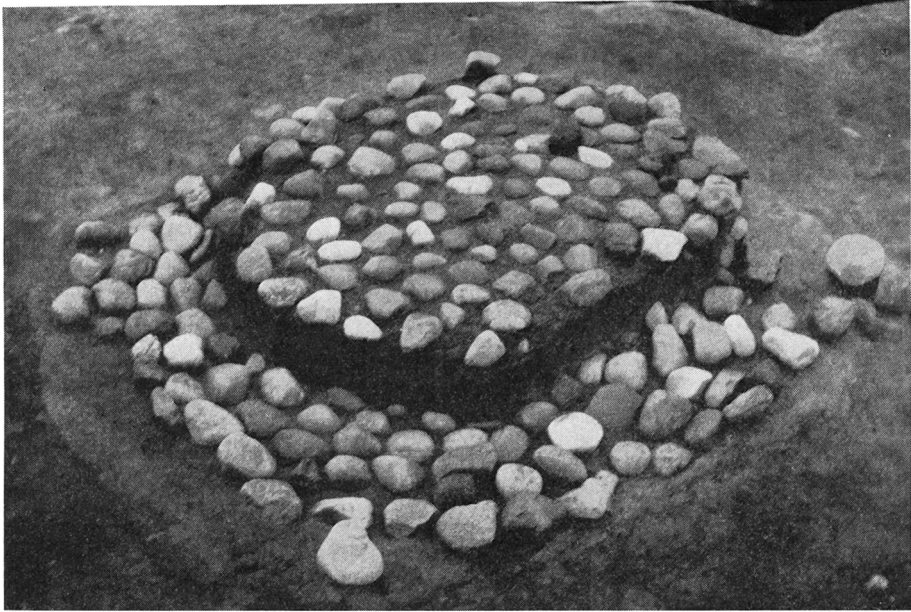

Fig. 7. Ildstedet i hus II's beboelsesende. Det er lagt over et andet og større ildsted, der dog må have hørt til samme hus.

Hearth in dwelling end of House II. It is superimposed upon another, larger hearth, which undoubtedly belonged to the same house.

ladende ikke var spor af nogen væg, hvor staldens brolægning slutter. Mod nord var ydervæggens rafterække tydeligt ført igennem, mens forholdene ved sydvæggen var uklare. Der var et par stolpehuller i flugt med husets øvrige tagstolper, men ellers intet bevaret. På gulvet fandtes en uregelmæssig lægning af tildels ret store sten, men lerkarskår eller andre spor af menneskeligt virke fandtes ikke.

Et rum for enden af stalden sås også i Boldesager, men der gav sporene af en vægrende og raftehuller indtrykket af en væg mellem stald og rum samtidig med, at måltidsrester og lerkarskår tydede på beboelse.

Disse smårum, hvad man så end vil mene om dem, kendes ellers ikke i romertidens huse, men det må straks siges, at ud fra disse to enlige fund er det for tidligt at gøre dem til noget specielt sydvestjysk ligesom staldene. Det østlige, tredie rum kendes dog fra endnu et fund, nemlig i det velkendte Oxbøl-hus fra germansk jernalder, der blev gravet ud af Gudmund Hatt i 1937-38⁶). Oxbøl ligger nord for Ho bugt, kun en halv snes kilometer fra Sjælborg, og her påviste Hatt rummet fuldt udformet i et omkring 400 år yngre fund.

Husets vestlige beboelsesrum skilte sig ikke ud fra hvad der er almindeligt kendt fra jyske jernalderhuse. Det var 7 meter langt, mens bredden varierede mellem 5 og 3 meter, smallest i gavlen på grund af de føromtalte krumme langvægge. Gulvet var af ler, ret velbevaret i dets nordlige halvdel, der var helt urørt af ploven. Kun godt en meter fra skillevæggen var det stensatte ildsted (fig. 7), og helt oppe i sydvesthjørnet fandtes en mortarsten. En, skulle man synes, højst skummel og ubekvem arbejdsplads.

Adskilligt tydede på, at huset havde været i brug i ret lang tid. De 6 stolpehuller i rummet var alle ca. 1 meter dybe og så omfangsrige, at man må tro de er blevet til ved afstivning eller udskiftning af de bærende stolper. Ildstedet var også på et tidspunkt blevet fornyet umiddelbart oven på et andet og noget større, formentlig fordi gulvets niveau efterhånden er hævet. Der blev nok ikke fejtet ud hver dag!

Syd for hus II blev endnu en del husrester afdækket, men de var stærkt forstyrrede ved pløjning. Dog var det muligt ud af et sammensurium af stolpe- og raftehuller, ildsteder og andre stenlægninger at skelne konturerne af 3 huse. Der skal ikke her redegøres nærmere for disse, dog bør et par mærkelige rækker af tætstående stolpehuller bemærkes. De er forsøgsvis tydet som værende rester af et palisadelignende hegn, der må have været ældre end husene, idet et af dem tilsyneladende lå ind over stolperækken. Hullernes fyld var ensartet gråsort, uden de spor efter brand, der karakteriserede husenes stolpehuller.

Tæt nord for den brolagte stald fandtes et stenfyldt hul. Før en undersøgelse af stedet gik igang som afslutning på Sjølborg-gravningen var det, tildels på grund af, at en sliskelignende skakt fra øst førte ned i hullet, en rimelig opfattelse, at vi var stødt på en af jernalderens ikke ukendte brønde til opsamling af overfladevand; men det blev til noget ganske andet.

Et firesidet hul med omhyggeligt gravede, næsten lodrette vægge, der i det mindste mod nord og vest var forede med et 5–10 cm tykt lerlag, der formentlig har været fastholdt af en risfletning. Målt fra staldgulvets niveau, der nok nogenlunde svarer til den daværende jordoverflade, var der omkring 175 cm til hullets bund, et nogenlunde vandret gulv, der var 240×160 cm stort. I den sydlige væg var der indgravet et trappelignende hul, hvis funktion er uvis. Nogen nedgang har det næppe været, idet der var 60 cm fra det nederste trin til hullets gulv.

Der har været peget på, at det kunne være rester af en forbindelsesgang, en løngang mellem huset, hvis nordvæg stod blot 2 meter borte, og den kælder

Fig. 8. De fire lerkar fra kælderen. C. $\frac{1}{10}$.
The four vessels from the cellar. About 1:10.

Fig. 9. Lerkar fra hus II. Den murstenslignende blok i forgrunden tv. er forsynet med et hul helt igennem og er tydet som en blæseanordning, f.eks. til bronzestøbning.

Pottery from House II. The brick-like block in left foreground has a hole completely through and is interpreted as a bellows fitment, perhaps for bronze casting.

som hullet efterhånden var blevet til. Det er ingen urimelig tanke derved at finde en forbindelse mellem vores kælder og dens vendsysselske frænder, de lave sten-satte underjordiske rum fra bl. a. Donbæk og Bækmoien, hvor Gudmund Hatt i et enkelt tilfælde har påvist forbindelse mellem hus og kælder⁷). Der fremkom dog ved gravningen intet som helst, der kunne tyde på noget sådant.

De formuldede rester af fire ret solide stolper, der har været rammet ned i gulvfladen, har formentlig haft noget at gøre med det loft, der ganske givet har ligget over kælderen, men de fortæller ikke ret meget om, hvorledes dette har været lavet. Man kan lade sig inspirere af Tacitus' beretning om Germanernes

Fig. 10. Hul ildbuk fra hus I. C. 1/3.
Hollow "fire-dog" from House I.
About 1:3.

boliger⁸) og forestille sig et fladt tag »dækket af et tykt lag skarn, så de får der et tilflugtssted mod vinteren og et oplagssted for afgrøden«, men der skulle også være andre muligheder. F.eks. kan stolperne have båret et sadeltag, hvis spær støttede mod jorden omkring en meter fra kælderens vægge. I den gavlanordning, der på den måde ville fremkomme, har der været plads til en bekvem døråbning til kælderen i forbindelse med den skrå nedgravning fra øst, ganske anderledes adgangsforhold end hvis taget har været fladt.

De fire forrådskar, der blev fundne på kældergulvet (fig. 8), viser klart, hvad kælderen blev brugt til, der skulle ingen tvivl være om, at udgraverne har ret, når de med Tacitus' klassiske beretning i hånden mener, at de for første gang i dansk jord har fundet bevis for rigtigheden i den gamle romerske opdagelsesrejsendes meddelelse.

Tacitus skrev omkring år 98 e. K., temmelig nøje samtidigt med Sjølborg-bopladsens beståen, idet keramikken derfra bedømmes til at være fra den senere del af ældre romersk jernalder, ca. 100 e. K. Her skal det ret righoldige fund blot korteligt fremlægges, en nærmere stillingtagen til dets placering i jernalderens store fundkompleks må blive fagarkæologernes sag.

Langt den overvejende del af de lerkar, der nu bliver stillet frem på Esbjerg Museum (fig. 9), er samlet af skårbunkerne på hus II's lergulv, men desuden fandtes spredt over hele gravefeltet, som almindeligt på jernalderboplads, et tusindtal af småskår, deriblandt en del, hvis ornamentik og former nok er et studium værd.

Jernalderens gådefulde ildbukke er pænt repræsenteret, idet 3 eksemplarer kunne samles helt, mens der fandtes fragmenter af 4–5 mere i hus II's brandlag, udelukkende den hule type, der er kendt fra Vognsbøl, og som fragmentarisk er fundet også andetsteds i Sydvestjylland⁹). Fig. 10, der fandtes i det først udgravede hus i plantagens brandbælte, med de lige optrukne horn, der giver den en bispehuelignende form, har flere sidestykker andetsteds i Jylland¹⁰), hvorimod fig. 11 og 12 – begge fra hus II – må siges at stå helt alene. Selv om de ganske tydeligt er i familie med Vognsbøl-ildbukkerne, er hverken den store åbning fortil på den ene, eller den andens fire udstående horn set før.

Spor af oldtidens pløjning med ard fandtes også, men ikke der, hvor arkæologerne normalt ville søge dem, under kulturlaget. Furerne på kryds og tværs viste sig her på en sådan måde, at de ganske givet måtte være yngre end bopladsen, idet de tegnede sig som rødlige uregelmæssige striber i det grålige lag af sandmuld, bopladsens jordoverflade før branden bestod af (fig. 13). Der må på et ret tidligt tidspunkt efter branden være foretaget en planering af tomterne. Den sammenstyrtede kælder er blevet fyldt med sten, og det dyrkningsmæssigt værdifulde askelag er kommet under plov.

Vi har her vistnok den yngste forekomst af ardfurer, der endnu er påvist. Selv om de jo blot fortæller, at et begrænset område i den seneste periode af ældre jernalder er pløjet med ard, kan man ikke se bort fra en forbindelse mellem dette dyrkningsfelt og de udpløjede rester af digevoldinger, der kan iagttages omkring bopladsen, og få et, ganske vist spinkelt, dateringsgrundlag for disse.

Der har i Sjølborg-bopladsens nærmeste omegn mod nord, øst og syd været store forekomster af oldtidsagre. Gudmund Hatt har påvist sådanne i Kraunse,

Sønderhede, Kokspang, Sjælborg og Hjerting¹¹). Disse er nu for størsteparten bortpløjede, men for nylig er et vidtstrakt system af digevoldingsagre kommet til, idet det har vist sig, at den østlige del af den af Esbjerg kommune ejede Marbæk plantage er gennemkrydset af de karakteristiske lave volde¹²). En fredning af disse i forbindelse med blotlægning af nogle af de firkantede agre drøftes i øjeblikket.

Spredte bopladsfund i dette store område viser væsentligt hen efter ældre romersk jernalder, mens den førromerske tid er sparsomt og usikkert repræsenteret. Der er grund til at tro, at den store bebyggelse fandt sted i tiden lige efter vor tidsregnings begyndelse, og at digevoldingsagrene hører samme periode til. De er først blevet opgivet ved udgangen af ældre romersk jernalder.

Arkæologerne har nu forladt gravepladsen i Sjælborg, efter at have befolket den i tre års sommersol og efterårskulde. Det blev en udgravning rig på oplevelser og gladelige overraskelser, selvfølgelig også med de ærgrelser, den slags arbejde kan give. Fin keramik og andet af kulturhistorisk værdi kunne pakkes i kasser og bringes ind på museet. Der blev tegnet, og der blev taget fotografier i hundredtal. Desuden må der regnes med de værdier der skabtes gennem samværet derude. Gravepladsens særprægede kammeratskab i slid og fest, og frem for alt det mønstergyldige samarbejde mellem fagfolk og amatører, der var lige inspirerende for begge parter.

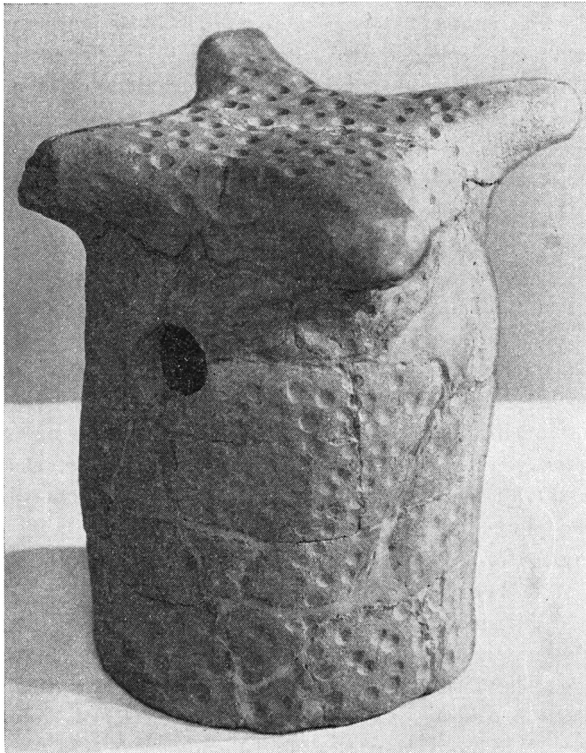

Fig. 11. Ildbuk med fire horn
fra hus II. C. $\frac{1}{3}$.

“Fire-dog” with four horns.
About 1:3.

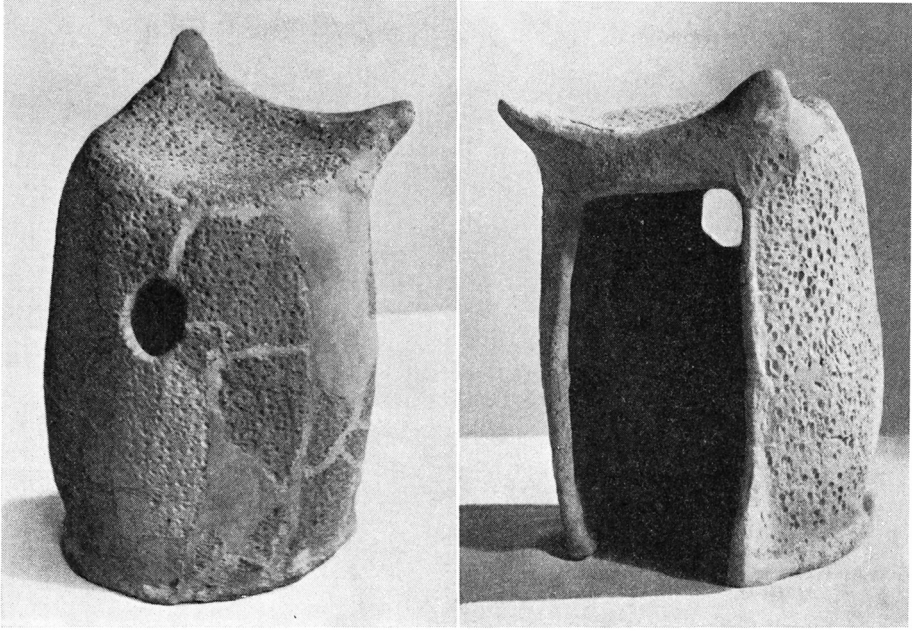

Fig. 12. Ildbuk fra hus II. C. 1/3.
 "Fire-dog" from House II. About 1:3.

Cellar and House in the Roman Iron Age.

In the autumn of 1954 traces of a burnt-down village of Early Roman Iron Age date were found at Sjølborg, about 12 kms. northwest of Esbjerg. Of the at least 7 house-sites which were identified, one was particularly well preserved, and the investigation of this house and the surrounding area gave results which are worthy of record.

The house lay east-west, was about 21 metres long, and was laid out traditionally with two rows of free-standing posts to bear the framework of the roof, each row containing 11 posts. The outer walls stood about one metre from the posts, and consisted of vertical beams with wattling and clay plastering. The two side walls were slightly curved, the width of the house varying from about 5 metres in the centre to somewhat over 3 metres at the ends.

There were two entrances, to the north and the south, placed approximately in the centre of the house, at the point of greatest width. In addition, postholes with charred remains of posts were found sited in such a way that there must have been beehive-shaped outbuildings built onto the house walls and roof.

The curved side walls recall the "Trølleborg house-type", which dates to a thousand years later. But, even though curved walls have been identified at Trølleborg near Veerst in Jutland in a house which could be dated to about 400-600 AD, it would be reasonable to regard the shape of the Sjølborg house as being an unplanned irregularity, until such time as other discoveries may suggest the reverse. Iron-Age houses are often quite considerably irregular in shape.

The stock quarters in the east end of the house are remarkable in being paved. Paved stock quarters are a south-west Jutland phenomenon, known up to the present only in four cases (Kjærø, Vognsbøl, Boldesager and Sjølborg). They are not absolutely identical in layout, but a characteristic common to them all is the sunk manure-gutter, which clearly bore the urine out to a depression from which it could soak into the ground.

Fig. 13. Ardfurer af rød aske i grålig sandmuld.
Ard-furrows, of red ashes in the grayish sandy soil.

Channels dug from the roof-posts out to the walls showed that the stock quarters were divided up by solid partitions into 12 stalls, each of which doubtless contained two animals.

To the east of the paved stock quarters lay a room, 3 metres long, the purpose of which could not be determined. A similar room was found at the end of the paved stock quarters at Boldesager, which also dated to the Early Roman Iron Age, as well as in a house from the Germanic Iron Age in Oxbøl, excavated by Gudmund Hatt. Otherwise these small rooms are unknown on Danish Iron-Age sites.

The living-room in the west end of the house was 7 metres long. The floor was of clay, with a stone-set hearth in the centre, while a stone mortar was found in the southwestern corner of the room. Several heaps of potsherds were found on the floor, and a large number of these could be assembled to form whole vessels. This pottery, which dates the house to the first century AD, showed several remarkable types, including several variants of the hollow "fire-dog" which is known in Jutland, and in particular in the area of Esbjerg.

Close to the northeast corner of the house a rectangular hole had been dug, to a depth of about 175 cms., with almost vertical sides. It measured 240 by 160 cms. at the bottom, and access was given by a sloping entrance from the east. At the southern side, immediately besides the house, there was a stepped excavation, the purpose of which is unknown. Four postholes approximately at the corners of this hole may have borne a saddle-roof above the hole, which must then be interpreted as a store-cellar. On the floor of the cellar were found 3 large pottery vessels and a smaller dish, all contemporary with the pottery found in the house.

The Roman historian, Cornelius Tacitus, described in the year 98 AD the life and customs of the Germans. Speaking of the houses of the Germans he tells how they dug holes under the ground, as places of refuge and as storerooms for agricultural produce. The Sjølborg cellar is the first discovery in Denmark to give a clear confirmation of Tacitus's report.

Traces of prehistoric ploughing were also found, reddish grooves being identified crossing in more than one direction the greyish layer of sandy soil which composed the surface of the settlement site previous to the fire. The actual site of the burning had clearly been ploughed, after the burnt houses had been levelled. This is probably the latest occurrence of ard-grooves yet identified. It would be natural to look for a connection between these ard-traces and the many occurrences of lynchets in the immediate neighbourhood of the settlement (Kraunse, Sønderhede, Kokspang, Marbæk, Sjølborg and Hjerting).

Niels Thomsen.
Esbjerg Museum.

NOTER

¹⁾ Matr. nr. 9 a, Sjølborg, Hostrup sogn, Skads herred, Ribe amt. ²⁾ Skalk 4/1957, s. 14 ff. Olfert Voss: Trælborg. ³⁾ Kuml 1953, s. 171 ff. Niels Thomsen: Om en vestjysk stald. ⁴⁾ Arne Nielsen: Sæs, og andre ord i tilknytning til staldgulvet, i: Festskrift til Peter Skautrup, s. 331. ⁵⁾ Aage Roussell: Støng, i: Forntide gårdar i Island, red. af M. Stenberger, 1943, s. 91 ff. Poul Nørlund: De gamle Nordbobygder ved Verdens Ende, 1934. ⁶⁾ Gudmund Hatt: En Boplads fra Germansk Jernalder i Oksbøl, i: Fra Ribe Amt, 1948. ⁷⁾ Gudmund Hatt: Antiquity, 1937, s. 172. ⁸⁾ Cornelius Tacitus: Germania. ⁹⁾ Niels Thomsen: Sydvestjyske Ildbukke, i: Fra Ribe Amt, 1951, s. 601 ff. ¹⁰⁾ 2 eksemplarer af typen kendes fra Vrå, og et fra Borremosefæstningens voldgrav. Desuden ses én på Herning Museum og to på Horsens Museum, den ene af disse er fra Hatting sogn. ¹¹⁾ Gudmund Hatt: Oldtidsagre, 1949. ¹²⁾ Påvist af plantør C. C. Thomsen, Esbjerg.